

Fehér Gyöngyvér Rozália: Két kulturális identitásőrző és értékmentő program, amely összeköti a magyarságot [1]

Értékeink, örökségünk

„Nem elég magyar anyanyelvűnek születnünk, tanulnunk kell magyarul a sírig.” (Nagy László)

Számomra ez a fenti Nagy László citátum sokkal többet jelent, mint anyanyelvünk egyszerű, lélektelen, mechanikus elsajátítását. Általa, rajta keresztül sírig, vagy még azon túl is aktívan részei vagyunk egy hatalmas, ha transzcendens dimenzióit is tudatosítjuk önmagunkban, nyugodt szívvel mondhatjuk, hogy egy isteni szinten létező szellemi mátrixnak. Köttető a múltunk és jövőnk között, élő kovász!

Édesanyanyelvünk! Ebben az egyetlen szóban benne van szinte minden. Vizuálisan kibontva a benne sűrűsödő képet, láthatjuk a mindennapi lét különböző helyszíneit nap, mint nap ezerszer végigjáró anyát karon ülő gyermekével a kezében, amint a kertből a konyhába, a konyhából a csűrbe, a csűrből a határba, majd lagziba, templomba, temetőbe megy, s mindent mutat, mindent megnevez izgó-mozgó lányának, fiának, miként őt vezette be az élet titkába az anyja, anyját a nagyanja, s dédanyja.

A nyelvünkkel az életet tanuljuk! S az élő, folyton változó nyelv segítségével – fél szemünkkel egyre a jövőt fürkészve – lehetővé válik, hogy lépést tartsunk a korunkkal, segedelmével beleléphetünk akár az idő folyamába is. Érezhetjük az örök változás dinamizmusát, de megpihenhetünk, szemlélődhetünk öbleiben, szigetein, kedvünkre visszatérhetünk a távoli múltba, hogy kincset leljünk, s az, magunkkal hozva, kovászává legyen majd a közös jövőnek. S ez a transzcendensben létező időfolyam őrzi, megőrzi számunkra őseink hagyatékát, egy egészségesebb, természetközelibb, emberibb léptékű életmód, létezés titkát, ami lehetővé teszi nem csak a magyarság, de az egész emberiség túlélését is. S a jövő érdekében vállalnunk kell akár az egyre távolibb múltba való utazást is!

Ezek olyan kincsek, amiket senki sem tarthat meg önmagának, szét kell szórni, a köznek kell adni, hogy gyökeret eresztve, virággá válva éltesse azt. S igazán nemes feladat – miként hajdan élt, s mai papok, papnők tették, teszik – ennek a mindennapi életben gyökerező transzcendens

dimenzióinak a szolgálata. S ezt a tiszteletet és felhajtást érdemlő szolgálatot vállalják önmagukra azok az ifjak, akik a különböző programok égisze alatt vállalják a kertész gyönyörű feladatát a szórvány és diaszpóra magyarság között.

A következőkben azt szeretném körüljárni, hogy mik is ezek a kincsek, s hogyan tudjuk őrizni, védeni és ápolni őket. Csak ezt a hatalmas dimenziót, mérhetetlen kiterjedést bejárva tanulhatunk igazán magyarul, ami örökkön örökké tart!

Érték

Ha az érték fogalmáról kérdeznénk az utca népét, akkor válaszként a kérdezettől leginkább olyan „definíciót” kapnánk, hogy az: „valami szép”, jó, hasznos, szükséges, vezérlő, dicséretes dolog, előnyben részesítendő, követendő példa. Ha pedig a különböző tudományok (pszichológia, szociálpszichológia, pedagógia, marketing, szociológia) képviselőit kérdeznénk, hogy ők miként értelmezik a fogalmat, megközelítési módjuk és vizsgálódásuk igényei szerint szintén eltérő definíciót adnának.

Andorka Rudolf a Bevezetés a szociológiába című könyvében az értéket a következőképpen definiálja: *„Az értékek olyan kulturális alapelvek, amelyek kifejezik azt, hogy az adott társadalomban mit tartanak kívánatosnak és fontosnak, jónak vagy rossznak.”* (Andorka 2006)

Füstös László és Szokolczai Árpád szerint *„az érték elsősorban az a szervező közeg, amely hatékonyan irányítja az emberi magatartást, azt, hogy az ember mit és hogyan cselekszik, vagy épp ellenkezőleg, valamit valamiért nem tesz.”* (Füstös – Szokolczai 1994)

A pedagógia a következő értelmezést adja az érték fogalmára: *„Az értékek olyan alapelvek, amelyek kifejezik, hogy az adott társadalomban mit tartanak kívánatosnak és fontosnak. Az érték egyrészt hozzájárul a közösségek fejlődéséhez, azaz közösségfejlesztő funkcióval rendelkezik, másrészt elősegíti az egyén fejlődését, azaz individuális funkciót is betölt.”* (Hungarian Online University 2020)

Sándor Judit emberi erőforrás tanácsadó szakos hallgatók részére készített jegyzetében szociálpszichológiai megközelítésben járta körbe - közös elemeket keresve - a különböző értékdefiníciókat:

- Az értékek tartós, alapvető meggyőződések (mi az értékes)
- Az érték viszonyítási alap, mérce
- Relatív fontosság szerint hierarchikus rendszerbe rendezettek (központi meghatározó értékek)
- Az értékek meghatározzák a viselkedést és az attitűdöt
- Nem feltétlenül racionálisak, bár gyakran azt hisszük
- Nem szükségképpen harmonikus, gyakran egyszerre egymásnak ellentmondó értékeket követünk (Sándor 2009)

Nagy Szabolcs A környezettudatos magatartás értékorientált megközelítése című dolgozatában úgy fogalmaz, hogy *„az értékek definiálásával és rendszerezésével foglalkozó marketing szakirodalom nem egységes, ezért többféle értékdefiníció létezik. Peter-Olson (1987)*

megközelítésében: „Az értékek a fogyasztók alapvető szükségleteinek és céljainak kognitív képviselői.” Míg Hawkins-Best-Coney (1992) szerint a kulturális értékek azok az általánosan elfogadott meggyőződések, illetve hitek, amelyek választ adnak arra a kérdésre, hogy mi az, ami kívánatos.” Hofmeister-Tóth (2003) a nemzetközi szakirodalomban szereplő értékdefiníciókat összehasonlítva az értékeket az alábbiak szerint definiálja: „Tartós koncepciók, vagy meggyőződések, hitek, amelyek a kívánt viselkedési formára vagy életmódra vonatkoznak, különböző szituációkban érvényesülnek, amelyek irányítanak az események értékelésében, és amelyek relatív fontosság szerint rendezettek.” (Nagy 2006)

Ha az egyén szempontjából vizsgáljuk az értékeket, azok nem szűkíthetők le csupán külsőleg determinált okokra. Az egyén viselkedésében, értékválasztásában nem csupán társadalmi pozíciója, a társadalomban uralkodó objektív érdekek vagy a kulturális normák választanak, hanem mindig van egyféle szabad játékra, egyéni választásra lehetősége, azaz az egyén – ha korlátozottan is – szabad. Belső tulajdonságaink alapján – gondolkodásmódként jellemezhetők az értékek – az értékek által irányított cselekvést gondolkodás előzi meg. Az alapvető értékek viszont nem egyéni döntés kérdései, nem változóak.

Az általunk választott értékek mindig meghatározzák egyéni cselekvéseinket, melyek aztán hatással vannak szűkebb közösségeinkre, és ezen keresztül szélesebb társadalmi rétegekre is. A folyamat folyamatosan visszahat ránk, idővel a belső értékeink, értékrendünk változhat, átalakulhat. A megszerzett pozitív vagy negatív tapasztalat (összeütközésbe is kerülhetünk akár az uralkodó erkölcsi renddel, közfelfogással) az egyént ismételt cselekvésre, preferenciáinak, választásainak átértékelésére készítheti.

Az értékek a mindennapi életben a különböző normákon, szokásokon, szabályokon keresztül fejtik ki hatásukat, ezek által hatnak vissza az egyéni magatartásra. A társadalmi környezet változásai így nyomom követhetők egyének értékeinek változásának tanulmányozásával.

Értékrend

Az értékrend alapegységei az értékek halmazai, amelyek strukturált, és többé-kevésbé hierarchikus rendszert alkotnak. Léteznek egyetemes humán értékek, melyeket megtalálhatunk minden társadalom és közösség alapértékei között, és erre épülnek az egyéni értékek. Az, hogy az egyes értékek milyen sorrendben, a hierarchia melyik fokán helyezkednek el, alapvetően meghatározzák egy társadalom, közösség formálódását, áthatják az alapoktól kezdve egészen a mindennapos, rutinszerű cselekvésekig. Éppen az értékek egymásra épülése az, ami az értékrendek sokszínűségét okozza, hiszen társadalmanként és koronként – legyenek bár alapvetőek egyes értékek – más és más értékekkel kapcsolódva, hierarchikusan más struktúrába rendeződve hatalmas diverzitást mutatnak. Ez a sokféleség egy társadalmon belül is értelmezhető közösségek, csoportok, és akár egyénenként eltérő.

Egy adott társadalom működőképessége szempontjából meghatározó a társadalmilag elfogadott, uralkodó értékrend. Ha destruktív, és a társadalom szövetségét fellazító ideológiák, s az általuk meghatározott értékek, értékrendek válnak uralkodóvá, akkor szétesik, kiüresedik a mindennapi élet, önreprodukcióra, megújulásra képtelenné válnak közösségek.

Az érték „elválaszthatatlan az emberi értelemről, annak mind szellemi mind pedig anyagi természetű produktumaitól; egy kultúra jelenségeinek megértéséhez is egyfajta értékítéletre van

szükség. S nemcsak valamiféle normarendszer értelmében beszélhetünk az érték fontosságáról, hanem az emberi tevékenység, mint alkotás is szorosan kapcsolódik ahhoz.” (Kondor 2003)

Nemzeti értékek

Az Országgyűlés kinyilvánítja, hogy a nemzeti értékeket az egyetemes értékek részének tekinti, amely értékek a magyarság múltjának, jelenének és jövőjének dinamikusan fejlődő tárháza, az értékalapú nemzeti összefogás alapja.

A nemzeti értékek szakterületenkénti kategóriái:

- agrár- és élelmiszergazdaság: az agrárium szellemi termékei és tárgyi javai – beleértve az erdészet, halászat, vadászat és állategészségügy területét –, különösen a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek, a borászat, továbbá az állat- és növényfajták;
- egészség és életmód: a tudományos és népi megelőzés és gyógyászat, természetgyógyászat szellemi termékei és tárgyi javai, különösen a gyógyszerek, gyógynövények, gyógyhatású készítmények, gyógyvíz- és fürdőkultúra;
- épített környezet: a környezettudatos építési munka eredményeként létrehozott, illetve elhatárolt épített (mesterséges) része, amely elsődlegesen az egyéni és közösségi lét feltételeinek megteremtését szolgálja; valamint az embert körülvevő környezet fenntartásához kapcsolódó szellemi termékek;
- ipari és műszaki megoldások: az ipari termelés – beleértve a kézműipart, kézművességet is – szellemi termékei és tárgyi javai, különösen az egyes technológiák, technikák, berendezés-, gép- és műszergyártás, műszaki eszközökkel végzett személy- és áruszállítás;
- kulturális örökség: a kulturális örökség szellemi és tárgyi javai, különösen az irodalom, a tudomány, a népművészet és népi kézművesség, néprajz, filmművészet, iparművészet, képzőművészet, táncművészet és zeneművészet; továbbá a védett ingatlan értékei, különösen a nemzeti vagyon körébe tartozó, kiemelkedő értékű műemlékek és régészeti lelőhelyek, nemzeti és történelmi emlékhelyek, világörökségi helyszínek;
- sport: a fizikai erőnlét és a szellemi teljesítőképesség megtartását, fejlesztését szolgáló, a szabadidő eltöltéseként kötetlenül vagy szervezett formában, illetve versenyszerűen végzett testedzés vagy szellemi sportágban kifejtett tevékenység, különösen a sportolói életművek és csúcsteljesítmények;
- természeti környezet: az ember természetes környezetének tárgyi javai, különösen a fizikai és biológiai képződmények vagy képződménycsoportok, geológiai és geomorfológiai képződmények, természeti tájak, természeti területek, életközösségek és ökológiai rendszerek;
- turizmus és vendéglátás: a turizmus és vendéglátás szellemi termékei és tárgyi javai, különösen a turisztikai attrakciók, szolgáltatások, a vendéglátó-ipari termékek, valamint a vendéglátás körébe tartozó étel- és italkészítési eljárások.

A nemzeti értékek tárházát gazdagítják a Magyarországon együtt élő népek, az államalkotó tényezőként elismert nemzetiségek és az országhatáron túli, valamint szerte a világban élő, magukat magyarnak valló egyének, közösségek értékei.

A kultúra

A választott értékeink mindenképpen szoros kapcsolatban állnak a kultúrával. Az adott kor kultúrája adja meg azt a szövetneket vagy mátrixot, amelyet felnövekedve lassan fel kell fedeznünk, amiben el kell igazodnunk, aminek bizonyos jelenségeire igent, másokra nemet kell mondanunk.

A kultúra fogalom a *colore* latin igéből származik, melynek jelentése művelni, megművelni, s hogy fizikai vagy szimbolikus, átvitt értelemben mi mindent művelhetünk meg, arra, legtömörebben a kultúra fogalmának értelmező szótárbeli leírásából alkothatunk magunk számára fogalmat.

A kultúrának az értelmező kéziszótár három alapvető meghatározását adja. Az első jelentés szerint a kultúra az emberiség által létrehozott anyagi és szellemi értékek összessége, a művelődésnek valamely területe, illetve valamely népnél, valamely korszakban való megnyilvánulása. A civilizációval szembeállítva pedig, amely a technikai fejlettséget jelenti, a szellemi javak és a műveltség tartozik ide. A második jelentésben a kultúra egy személy művelt mivoltára vonatkozik. A harmadik jelentésben a kultúra valaminek a termesztését, illetve biológiai értelemben tenyésztetét jelent.

Kondor Zsuzsa A kultúra fogalmának és tartalmának változása Cicerótól Carey-ig című írásában úgy fogalmaz, hogy *„A kultúra általános fogalmát meghatározhatjuk egyrészt valamiféle olyan teremtő tevékenység felől, mely egyfajta belső viszonyulást és magatartást fejez ki, illetve a kultúra fogalma magába foglal mindenfajta teremtő tevékenységet és azok eredményeit, ekképp valamiféle értéket is, másrészt e tevékenységek objektivációi, tehát a vallás és az állam, a művészet a tudomány, a nyelv, a jog, stb. felől is. Azaz, a kultúra fogalma magába foglal mindenfajta teremtő tevékenységet és azok eredményeit, ekképp valamiféle értéket is.* (Kondor 2003)

A kultúra tehát olyan szokások, hagyományok, normák, értékek, hitek, meggyőződések összessége, melyek egyfajta programként irányítják a társadalom, vagy a társadalom kisebb csoportjának viselkedését.

Megint másfajta megközelítést találunk Kapitány Ágnesnél és Kapitány Gábornál, amit Vargyas Bálint is idéz a kultúrát illetően: *„Egyfelől „kultúrán” az egész társadalmi létnek a társadalmat összefogó szellemi dimenzióját értjük (s például a tárgykultúrát vagy viselkedéskultúrát is éppen a tárgyakban vagy viselkedésekben is benne lévő szellemi mozzanat által tekintjük „a kultúra” részének), másfelől leválasztjuk „a kultúráról” annak egy részét, egyes tevékenységeket, intézményeket, termékeket és a kultúra többi összetevőjével szembeállítva ezeket tekintjük „kulturális” tényezőkné. A kultúra utóbbi, szűkebb értelmében az irodalom, képzőművészet, zene és a többi művészeti ág, a könyv, a film, a média s az internet is a kultúra körébe tartozik, egyes szórakozások mindenképpen – ugyanakkor nem sorolják ide az ipar, a mezőgazdaság működését, a politika szféráját és a társadalmi lét még igen sok területét.”* (Vargyas 2020)

S ahány társadalom, annyiféle kultúra létezik, ezért a kultúrának, mint fogalomnak számos típusa létezik. S minden népnek kötelessége a maga kultúráját, mint örökségét, ősei hagyatékát védeni, megőrizni, s az államnak ezt a nemes feladatot a kultúrpolitika eszközeivel segíteni, keretet és lehetőséget adva az értékmentésre és -közvetítésre, a nemzeti identitás megőrzésére.

S mit adunk át egyik generációról a másikra, mit tartunk megőrzésre méltónak: a saját értékítéletünktől függ, hogy miről gondoljuk, hogy dicséretes, követésre érdemes, példa lehet akár

a késői utódok részére is, amikor méri őket a sors, a történelem.

Az örökség

Az örökség (heritage, kulturális örökség, culturalheritage) definíciója nem egységes, mégis az 1970-es évektől egyre jelentősebbé vált a fogalom, mind a politikai, mind a tudományos színtereken. Globális jelentésére a világörökség-kategóriához kapcsolódva tett szert. Napjainkban leginkább aktualizálódott fogalma szerint *„az örökségbe tartoznak az eszmék, a hagyományok, szokások, különféle történetek és a rítusok is. Az örökség azt a kultúrát írja le, amit egy közösség megőriz, gondját viseli és átadja a jövő generációnak. E nélkül nincs identitás és valahova tartozásérzés.”* (Husz 2014)

Az örökségnek létezik egy konstruktivista szemlélete is, e szerint az örökség egy önlegitimációs eszköz, elsősorban a társadalom homogenizációjára szolgál. Ebben az értelmezésben örökségesített, megkonstruált múltról beszélünk, aminek lényege a szelekció, illetve a megfelelő prezentáció. Ilyenkor bizonyos ideológiák mentén történik az örökséget képező történelmi, kultikus épületek, műemlékek, emléktárgyak gyűjtése, illetve az emlékhelyek, turisztikai területek, múzeumok kialakítása.

Az örökség - beépülve az egyén személyes identitáskonstrukciójába - megalapozza az államhoz, néphez, territóriumhoz és kultúrához való tartozását. Az így kialakított örökségtudat jövőt formáló társadalmi képzetté válhat.

Az örökségeket más megközelítésben is csoportosíthatjuk. A turizmus a vonzerőfajták szerint az örökségnek a következő típusait különbözteti meg:

- Természeti örökség
- Élő kulturális örökség
- Épített örökség
- Ipari örökség
- Személyes örökség
- Vallási örökség
- Katonai örökség
- Irodalmi vagy művészeti örökség (Husz 2014)

Kulturális örökség

A Petőfi Sándor, illetve Kőrösi Csoma Sándor Programban résztvevők számára leginkább a kulturális örökségünk ismerete a mérvadó. A magyar szórványban, illetve diaszpórában eltöltött kilenchnapos szolgálatuk alatt értékrendet, magyar kultúrát és identitástudatot közvetítenek és erősítenek a helyi kulturális örökségünk módszeres felgyűjtése, rendszerezése, illetve újratanítása által.

De mit is értünk kulturális örökségen? *Elsősorban „azon múltból örökölt értékhordozó források együttese, amelyeket az emberek – függetlenül a tulajdonviszonyoktól – a saját állandóan fejlődő*

értékeik, hiedelmeik, hitük, tudásuk és hagyományaik tükröződéseként és kifejeződéseként határoznak meg. Magában foglalja a környezet mindazon vonatkozásait is, amelyeket az idők folyamán az ember és az egyes helyszínek közötti kölcsönhatás eredményezett.” (2012. évi CX. törvény)

A kulturális örökség elemei *„a régészeti örökség, a hadtörténeti örökség régészeti módszerekkel kutatható elemei, a műemléki értékek, valamint a kulturális javak.” (2001. évi LXIV. törvény)*

Simándi Szilvia és Benkei-Kovács Balázs Kulturális turizmus című tankönyvében található definíció szerint *„a kulturális örökség: a kulturális örökség szellemi és tárgyi javai, különösen az irodalom, a tudomány, a népművészet és népi kézművesség, néprajz, filmművészet, iparművészet, képzőművészet, táncművészet és zeneművészet; továbbá a védett ingatlan értékei, különösen a nemzeti vagyon körébe tartozó, kiemelkedő értékű műemlékek és régészeti lelőhelyek, nemzeti és történelmi emlékhelyek, világörökségi helyszínek.” (Simándi – Benkei-Kovács 2018)*

Ahhoz, hogy ez az örökség megőrződjön a jövő számára, és a magyarság identitásába beépülhessen, módszeresen össze kell gyűjteni, megvizsgálni, illetve közszemlére tenni. Sokszor komoly kutatómunkával kell megfejteni, illetve megérteni a rejtett kódjaikat, és levonni belőlük a következtetéseket, hogy megértsük a bennük lévő - akár évezredek múltán is érvényes - üzenetet, tanítást.

E folyamat során az eredeti tartalom valami újjal, a birtokbavevő értelmezésével gazdagodik. Így az örökség összekapcsolódik az emlékezettel, mindkettő az identitás része, amit meg kell keresni, elő kell ásni, meg kell őrizni, vagy újra fel kell fedezni. Ebben az értelemben az örökség valójában nem csak arra szolgál, hogy feltérképezze a birt javakat, hanem arra is, hogy körülírja, meghatározza az örökhagyó/örökös önazonosságát, sokszor anélkül, hogy az ennek tudatában lenne. (Sonkoly 2000)

Értékeink, hagyományaink, kultúránk, örökségünk védelme, átörökítése mindannyiunk közös feladata, amihez az állam kötelezettsége szerint megteremti a megfelelő jogszabályi kereteket, s gondoskodik a költségvetésén keresztül a létrehozott intézményrendszer fenntartásáról. A hungarikumokról és értéktárakról szóló törvény segítségével alkalmat ad az egyének számára az értékmentésbe való aktív bekapcsolódásra. Az itt összegyűjtött tudás kiváló forrás lehet mindazok számára, akik a Petőfi Sándor, illetve Kőrösi Csoma Sándor Program keretében vállalják a missziós munkát a diaszpórában és a szórványban. Arra, hogy miként is lehet az értékőrzést hatékonyan végezni, kiváló példa lehet a Pannon Ifjúsági Értékőr Hálózat, a hungarikum-mozgalom, de akár említhetnénk a „Határtalanul!” programot is.

Hungarikumok

A Hungarikumok Gyűjteménye – Magyar Értéktár meghatározása szerint *„a „hungarikum” a magyarság csúcsteljesítményét jelölő gyűjtőfogalom, amely olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelez, amely a magyarságra jellemző tulajdonság, egyediség, különlegesség és minőség.” (Hungarikumok Gyűjteménye 2020)*

A 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról az alábbiak szerint határozza meg a hungarikum fogalmát: *„a hungarikum gyűjtőfogalom, amely egységes osztályozási, besorolási és nyilvántartási rendszerben olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó*

értéket jelöl, amely a magyarságra jellemző tulajdonságával, egyediségével, különlegességével és minőségével a magyarság csúcsteljesítménye.” (2012. évi XXX. törvény)

Hogyan válhat valami hungarikummá? Ez egy háromszintű folyamat. A nemzeti értékpiramis alulról építkező elvének megfelelően bárki javasolhat értéket az alapszintű, települési értéktárakba. Befogadás esetén ezek automatikusan nemzeti értéké válnak. Ezt követően, ha kiemelkedő nemzeti értékről van szó, fel lehet terjeszteni a Hungarikum Bizottsághoz, hogy vegyék fel a Magyar Értéktárba, pozitív döntés esetén lehet kérelmezni, hogy a nemzeti értéket vegyék fel a Hungarikumok Gyűjteményeinek hungarikumai közé.

Ezen elv alól azonban a törvény erejénél fogva (hungarikumokról szóló törvény erre vonatkozó III. 12. § (2) pontja alapján) kivételt képez az UNESCO világörökségi helyszínek és a szellemi kulturális örökség területéről a 12 hungarikummá minősített érték.

A fent ismertetett hungarikummá válási folyamatnak megfelelően a magyarországi értéktárak hierarchikus rendszerben épülnek egymásra. Így létezik települési, tájegységi és megyei értéktár, ezenkívül a határon túli területeken is létrehozta úgynevezett külhoni értéktárakat is.

Identitást őrző programok

A Kőrösi Csoma Sándor Program

A Kőrösi Csoma Sándor Program a Nemzetpolitikai Államtitkárság kezdeményezéseként jött létre, hogy az Alaptörvényben is megfogalmazott, az egységes magyar nemzetre kiterjedő felelősségvállalás a diaszpóra tekintetében is megvalósuljon.

A nemzetpolitikai céloknak megfelelően a program feladata, hogy az összes kontinensre kiterjedően kiépüljön és megerősödjön a külföldi magyar közösségeknek egy olyan hálózatos intézményrendszere, amely az egyének és közösségek integrációja révén hozzájárul a magyar önazonosság és a magyar nemzet összetartozásának erősítéséhez, illetve szakmailag elhivatott, gyakorlati tapasztalattal rendelkező, a közigazgatás nemzetpolitikai tevékenysége iránt elkötelezett szakember-utánpótlás biztosítása. A program elsősorban ahhoz járul hozzá, hogy a diaszpóra magyarságának magyar nyelvtudása fejlődjön, kialakítsa a magyar közösségekben való tevékenykedés iránti igényt, lehetőséget adjon a Magyarországgal való kapcsolattartásra, ezáltal is erősítve a magyar identitást.

Ezen célok megvalósítása akkor lehet igazán hatékony, ha a magyar nemzet iránt elkötelezett, közösségsszervező tevékenységekben jártas fiatalokat sikerül megnyerni a külföldi szolgálatnak, amit a Kőrösi Csoma Sándor Program résztvevői az ösztöndíjas idejük alatt tehetnek az országnak és a nemzetnek.

A programban a déli féltekére utazó ösztöndíjasok hat hónapot tölthetnek el Ausztráliában, Új-Zélandon, Latin-Amerika országaiban és Dél-Afrikában, vagy kilenc hónapot az északi félteke valamely országában, Európában, Kanadában és Észak-Amerikában, illetve Izraelben, ahol a program szervezői felvették a kapcsolatot a helyi magyar szervezetekkel, egyházakkal, oktatási intézményekkel, hogy jelöljék meg azokat a területeket, ahol a legnagyobb hasznukra lehet az ösztöndíjasok tevékenysége.

A pályázat koordinátorai folyamatosan kapcsolatban állnak a fogadó szervezetekkel, hogy igényeiknek a lehető legnagyobb mértékben megfelelő ösztöndíjas kerüljön kiválasztásra.

A kiválasztott ösztöndíjasok két turnusban utaznak célállomásuk felé, ahol jelentős szerepet kapnak abban, hogy segítsék a diaszpórát a magyar hagyományok megélésében.

A Miniszterelnök általános helyettese a nemzetpolitikai tevékenységgel kapcsolatos közigazgatási ösztöndíjakról szóló 98/2015. (IV. 20) Korm. rendelet (a továbbiakban: Korm. rendelet) 3. § a) pontja alapján a diaszpóra magyarságát segítő Kőrösi Csoma Sándor Program keretében hirdeti meg a pályázatot.

Pályázat benyújtására és az ösztöndíjprogramban való részvételre az jogosult, aki a pályázat benyújtásának időpontjában huszadik életévét betöltötte, büntetlen előéletű, magyar állampolgár, legalább középfokú iskolai végzettséggel rendelkezik, közösség-szervező, hagyományőrző vagy egyéb közösségi tevékenységekben aktívan részt vesz, magas szintű angol nyelvtudással vagy a célország nyelvének legalább társalgási szintű ismeretével rendelkezik, vállalja, hogy az ösztöndíjas jogviszony magyarországi záró szakaszának idejére Magyarország területére visszatér és a program záró konferenciáján részt vesz.

A pályázók a pályázati anyaguk és a személyes meghallgatás alapján kerültek kiválasztásra. A pályázó akkor felel meg a pályázati felhívásban megjelölt célnak és feltételeknek, ha ajánlásokkal igazoltan, motivációs levélben alátámasztja érdeklődését és feladatvállalását a diaszpóra magyar közösségek szellemi gyarapodása, identitásának erősítése érdekében. A pályázat értékelése szempontjából legfontosabb a pályázó külföldi magyar közösségek szellemi gyarapodása, identitásának erősítése iránti elkötelezettsége, a magyar közösségben megvalósított hagyományőrző tevékenység, az olyan tárgyi tudás, szakmai tapasztalat megléte, amely elősegíti a diaszpóra magyar közösségeinek szellemi gyarapodását.

A kiválasztás a Korm. rendelet 3. § b) pontja alapján létrehozott kiválasztási bizottság (a továbbiakban: Bizottság) előtt egy alkalommal, interjú keretében egy meghallgatással kezdődik. Az interjú során előre meghatározott és célzott kérdésekkel bizonyos, a közösségi és kulturális élet szervezésével, a megjelölt speciális tárgyi tudással, szakmai tapasztalattal kapcsolatos kompetencia meglétének vizsgálata zajlik.

A kiválasztás során az alábbi kompetenciák relevánsak: motiváció; felelősségtudat, megbízhatóság; etikus magatartás; alkalmazkodó készség, szabálykövetés, rugalmasság; együttműködés; problémamegoldás; kommunikáció; viselkedési kultúra.

Az egyházi ösztöndíjasok esetében a külföldi magyar közösségeknél eltöltött időtartam egységesen legfeljebb kilenc hónapos, egy hónapig tartó időtartamban azonban Magyarországon tölti jogviszonyának idejét.

A magyarországi programszakasz kétszer két hétből áll, amelynek részét képezi a külföldi programszakaszt megelőző oktatási szakasz, és a külföldi programszakaszt követő záró szakasz.

Az a pályázó, aki korábban a Kőrösi Csoma Sándor és/vagy Petőfi Sándor Programokon ösztöndíjasként részt vett, úgy az első nyertes pályázatát követő 5 éven belül a programra legfeljebb még két alkalommal nyújthat be pályázatot, és ugyanazon célország ismételt megjelölésre kerülhet. Ha valaki nem tudja megkezdeni a külföldi programszakaszt, a késedelemmel arányosan csökkentésre kerül az ösztöndíj ezen időtartama. A szerződés

időtartamának kezdete a külföldi programszakasz kezdőnapjához képest kerül meghatározásra.

A Program megvalósítási területei: Európa (Ausztria, Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Hollandia, Írország, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svájc, Svédország), Törökország, Ciprus, Izrael, Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Latin-Amerika (Argentína, Brazília, Paraguay, Uruguay, Chile, Venezuela), Dél-afrikai Köztársaság, Ausztrália és Új-Zéland.

A pályázatot a Miniszterelnökség Délvidéki és Diaszpóra Főosztályához kell benyújtani. Az ösztöndíj összege a magyarországi programszakaszokra (oktatási és záró szakasz): összesen bruttó 300.000 Ft, a külföldi programszakaszra: bruttó 600.000 Ft/hó. Az ösztöndíjasok ösztöndíját a Miniszterelnökség havonta forintban, átutalással teljesíti kizárólag forint alapú bankszámlaszámra. A program megvalósításának pénzügyi fedezete a Miniszterelnökség költségvetésében rendelkezésre áll.

A Petőfi Sándor Program

A Petőfi Sándor Programot a Kőrösi Csoma Sándor Programmal párhuzamosan, mint a Kárpát-medence szórványmagyarságát segítő programot indította a Nemzetpolitikai Államtitkárság 2015 tavaszán. A Petőfi Sándor Program az egykori Monarchia területére terjed ki, érintve Romániát, Ukrajnát, Szerbiát, Horvátországot, Szlovéniát, Szlovákiát, Csehországot, Bosznia-Hercegovinát, Macedóniát és Dél-Lengyelországot. Az érintett országokban a magyar szervezetek, egyházak, oktatási intézmények határozzák meg azokat a területeket, ahol a legnagyobb hasznukra lehetnek az ösztöndíjasok.

A program alapvető célja, hogy a szórványterületeken fogyásban lévő magyarság identitását megerősítse, segítse a már meglévő kinti közösségeket, és ezáltal elkezdődjön a közösségi hálózatok kiépítése, így az első körben lassítsa, hosszú távon megállítsa és visszafordítsa a magyarság számarányának csökkenését.

Emellett a program a magyarság összetartozás-tudatának erősítését is szolgálja, illetve a külhoni magyar szórványközösségek értékőrző munkájának és tájékoztatási, közösségépítő tevékenységének támogatását is az ösztöndíjasok jelenléte révén, erősítve ezzel a külhoni magyarok nemzethez való kötődését. Továbbá kiváló lehetőséget kínál a szórványközösségek magyar azonosságtudatának erősítésére, illetve a szakmailag elhivatott, gyakorlati tapasztalattal rendelkező, a közigazgatás nemzetpolitikai tevékenysége iránt elkötelezett szakember-utánpótlás biztosítására.

További célok között szerepel, hogy nemzeti elkötelezettségű fiatalok számára tanulási lehetőséget biztosítson a szórvány közösségeiben, valamint nem csak az anyaországból, hanem az elszakított területekről másik külhoni nemzetrészhez is küldjön ösztöndíjasokat.

A programban részt vevő ösztöndíjasokat kimondottan a szórvány területekre küldik, hiszen ott látják a legnagyobb veszélyét a magyar identitás teljes elvesztésének. Hasonlóképpen a Kőrösi Csoma Sándor Programhoz, kérték a kinti szervezeteket, hogy jelöljenek ki mentorokat, akik a későbbiekben koordinálják és segítik az ösztöndíjasok munkáját.

Pályázó lehetett az a 20. életévét betöltött, büntetlen előéletű magyar állampolgár, aki közép- vagy felsőfokú végzettséggel rendelkezik, kiemelkedő, és a magyar szórvány számára hasznosítható szakmai felkészültséggel rendelkezik, és/vagy közösségsszervező, hagyományőrző egyéb közösségi tevékenységekben aktívan részt vett. Elvárt az angol nyelvtudás, illetve a célország nyelvének ismerete előny jelent.

A pályáztatás menete és elve azonos a Körösi Csoma Sándor Programéval.

A nyertes pályázók között külföldi származású fiatal is szerepel, akiket célirányosan nem abba a régióba küldenek ki az ösztöndíjjal, ahonnan származnak, hanem cél volt például kárpátaljai származású fiatalot juttatni Felvidékre, vagy felvidéki pályázót Erdélybe. Az ösztöndíjasokat a szervezetek kéréseinek megfelelően választják ki a legkülönbélebb munkákra: van köztük sok pedagógus végzettségű, magyar és történelemtanár, cserkész, pályázatírásban jártas szakember, néprajzos, népzeneész, néptáncpedagógus, óvónő és tanítónő.

A pályázatot a Miniszterelnökség Délvidéki és Diaszpóra Főosztályához kell benyújtani.

Az ösztöndíj összege a magyarországi programszakaszokra a Petőfi Sándor Program ösztöndíjasát nem illeti meg ösztöndíj, a külföldi programszakaszra bruttó 400.000 Ft/hó. Az ösztöndíjasok ösztöndíját a Miniszterelnökség havonta forintban átutalással teljesíti kizárólag forint alapú bankszámlaszámra. A program megvalósításának pénzügyi fedezete a Miniszterelnökség költségvetésében rendelkezésre áll.

Jövőkép

A Kárpát-medencei magyarság jövőbeli megmaradásának és gazdasági megerősödésének kulcsszava leginkább a hálózatosodás, olyan formalizált és nem formalizált együttműködési szövetségek létrejötte az anyaország, a szórvány és a diaszpóra különböző területei között, amelyek kiterjednek az élet minden területére.

A közös hagyományainkra épülő, kulturális alapon megteremtett és világszinten kiterjedő szoros kapcsolatrendszer kitűnő lehetőséget teremt a kulturális alapú gazdaságfejlesztés továbbfejlesztésére, azaz a helyi szellemi, épített és természeti örökségre építő közösségi és kreatív gazdaságot fejlesztő programok eddiginél is sokszínűbb kialakítására, egyre bővülő felvevő piacot teremtve az így előállított termékek, illetve szolgáltatások részére. A kulturális gazdaságfejlesztésbe számos helyi forrás bevonható, ami elősegíti a munkalehetőségek kialakítását, és ezáltal a helyi fiatalság otthontartását. Ezeknél az - egyben korszerűsítést is jelentő - helyi törekvések kialakításánál leginkább az egyéni és közösségi tudást és kreativitást erőforrásként értelmező helyi gazdaság fejlesztésére; a kulturális terület- és településfejlesztésére, a helyi vállalkozás- és termékfejlesztésére, a kreatív iparra, a kulturális turizmusra; valamint az információs és kommunikációs technológiákra, illetve a digitalizáció kulturális alapú használatával kapcsolatos szakmai tevékenységekre érdemes alapozni. (20/2018. (VII. 9.) EMMI rendelet)

Egy igazán kiterjedt, erős, a kapitalista gazdaság ciklikusságának ellenálló hálózat alapjául olyan közösségi jó gyakorlatok szolgálhatnak, mint a hungarikum-mozgalom vagy az értékőr hálózat, de itt említhetjük meg a Magyarország költségvetéséből finanszírozott „Határtalanul!” programot is, ami továbbfejlesztve lehetővé teheti az anyaországon kívül élő magyar diákok részére is más leszakított magyarlakta területek meglátogatását, megismerését, ezáltal is lehetővé téve újabb és

újabb kapcsolatok kiépítését és megszilárdítását. Az itt említetteken kívül nyilván számos közösségi jó gyakorlat található a külföldi magyarság körében is, amit kétségtelenül érdemes lenne felgyűjteni és feldolgozni, valamint közkinccsá tenni.

Felhasznált irodalom:

- 20/2018. (VII. 9.) EMMI rendelet a közművelődési alapszolgáltatások, valamint a közművelődési intézmények és a közösségi színterek követelményeiről
- 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről
- 2012. évi CX. törvény az Európa Tanácsnak a kulturális örökség társadalmi értékéről szóló, Faróban, 2005. év október 27. napján elfogadott keretegyezményének kihirdetéséről.
- 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról
- Andorka Rudolf (2006): Bevezetés a szociológiába. Budapest, Osiris Kiadó.
- Füstös László — Szokolczai Árpád (1994): Értékek változásai Magyarországon, 1978-1993. Kontinuitás és diszkontinuitás a kelet-közép-európai átmenetben. In: Szociológiai Szemle 1994/1. szám 57-90. p.
- [Hungarian Online University \(2020\): A nevelés értelmezése, nevelési koncepciók, az értékek rendszere. Fellelhető:](#)
http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/hunline_pedpszi/16_pedagogus_mesterseg/222_a_nevels_rtelm
Utolsó letöltés ideje: 2020. február 11.
- Hungarikum Bizottság (2020): Mik azok a Hungarikumok? Fellelhető: <http://www.hungarikum.hu/hu/content/mik-azok-hungarikumok-0>
Utolsó letöltés ideje: 2020. február 11.
- Husz Mária (2014): A kulturális örökségpolitika fókuszpontjairól. In: Kulturális Szemle, 1. szám, Fellelhető: <http://www.kulturalisszemle.hu/1-szam/nemzetkozi-kitekintes/husz-maria-a-kulturalis-orokseggpolitika-fokuszpontjairol>
Utolsó letöltés ideje: 2020. február 11.
- Kondor Zsuzsanna et. al (2003): A kultúra fogalmának és tartalmának változása Cicerótól Carey-ig. In: Virtuális Egyetem Magyarországon. Typotex, Budapest. Fellelhető: <https://web.archive.org/web/20121120222010/http://www.phil-inst.hu/uniworld/kkk/crosscul/kondor/1.htm#>
Utolsó letöltés ideje: 2020. február 11.
- Nagy Szabolcs (2006): A környezettudatos magatartás értékorientált megközelítése. Fellelhető:
http://real.mtak.hu/24722/1/A_kornyezzettudatos_magatartas_ertekoriantalt_megkozelitese_u.pdf
Utolsó letöltés ideje: 2020. február 11.
- Sándor Judit (2009): Szociálpszichológia – Emberi erőforrás tanácsadó (MA) szak I. évfolyam 1. félév. 10. Érték fogalma, dimenziói, az értékekhez való hozzáférés nehézségei
- Simándi Szilvia — Benkei-Kovács Balázs (2018): Kulturális turizmus. [Tudástár a közösségi művelődésben sorozat XII. kötet], Budapest, NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft.
- Sonkoly Gábor (2000): A kulturális örökség fogalmának értelmezései és alkalmazási szintjei. In: Regio, 11. évf. 4. sz., 45-66. p. Fellelhető:
<http://epa.oszk.hu/00000/00036/00038/pdf/03.pdf>
Utolsó letöltés ideje: 2020. február 11.
- Vargyas Bálint (2020): Kultúra meghatározások. Fellelhető:
<https://vbalint.wordpress.com/kultura/>
Utolsó letöltés ideje: 2020. február 11.

„Nem múlnak ők el, kik szívünkben élnek...”

Fehér Gyöngyvérre emlékezik mesterszakos témavezetője, dr. Lanczendorfer Zsuzsanna, a győri Széchenyi István Egyetem docense

2020. szeptemberében egy szomorú hírt kellett megosztanom kollégáimmal, hallgatóimmal: szeptember 14-én Fehér Gyöngyvér Rozália hallgatónk türelmesen vívott küzdelem után feladta a harcot – ahogy régen nevezték – korunk „fenéjével” szemben. Dolgozott újságíróként, marketing- és reklámmenedzserként és idegenvezetőként és utoljára kommunikációs referensként. Nálunk végzete el 2005-ben a művelődésszervező, majd az idegenvezetői szakot kiváló eredménnyel. Örültem, amikor megtudtam, hogy jelentkezett a Kulturális mediáció szakunkra, ismét tanítványunk lesz! Mind tudásában, mind intelligenciájában, mind emberségében egyedülálló személyiség volt! Mély fájdalommal és megrendülve sorjáztak előttem a közös emlékek, olvastam megkönnyezve levelezéseinket. Minden levelét így zárta: „Nagyon szép napot! Ölellek! Gyöngyi”. Láttam magam előtt mindig érdeklődő arcát, hihetetlen tudásszomját, precizitását, mások iránti figyelmességét, szeretetét. Láttam, amint kitűnő hozzászólásaival gazdagítja óráimat, amint vidáman veszünk részt a kultúrakutató terepgyakorlaton egy rábaközi fazekasnál, a fertőrákosi kőfejtőben, a Mithrász- szentélyben, vagy a veszprémi börtönben. A közös fényképeket nézegetve döbbentem meg, hogy még betegen is mindig jött velünk, sohasem panaszkodott, sőt Ő segített a szervezésben! Gyöngyvér az egyik legtehetségesebb hallgatónk volt a Kulturális Mediáció szakon. Ő több volt nekem, mint hallgató, nemcsak azért, mert korombéli volt és Ő is Győrben született, hanem mert többször beszéltünk, leveleztünk. Sokat tanultam Tőle! Többször önkénteskedett és még beteg nagynénjét is ápolta. Örültem, akkor is, amikor mondta nálam szeretné írni diplomadolgozatát a Hazai finanszírozású kulturális értékteremtő- és értékmentő programok bemutatása (Kőrösi program, Petőfi program, Mikes Kelemen program, Julianus program) címmel. Szinte kész dolgozatának leadását és államvizsgáját a pandémia akadályozta meg. Betegen nem vállalta – érthető okokból – a személyes vizsgán való találkozást, így halasztotta az utolsó megmérettetést.

A legutolsó személyes találkozásunkkor még megnevettetett azzal, hogy hajától megfosztott fejét takaró kendőjének végét egy ágra befonta, – mintha haj lenne – és nevetve mondta: „tőlem tanulta, hogy a hajadonok nem kontyban, kendő alatt hordják a hajukat.” Csodáltam, ahogy méltósággal viselte éveken át tartó súlyos betegségét! Bármikor hívtam reményekkel teli volt, bizakodott és nem terhelt senkit sem fájdalmaival, gondjaival. Soha nem fogadott el semmi adományt, „kiskaput”. Elvárásolt mindig bizakodása, türelme, méltósága, akkor is, amikor sajnos az utolsó alkalommal hívtam és a kórházból beszélt velem telefonon.

Fehér Rozália Gyöngyvér a diplomavédése előtt hunyt el. Sajnálom, hogy nem láthattam talárban mosolygó arcát! Halála után arra gondoltam, hogy biztosan örülne, ha félbemaradt diplomamunkája megjelenne. Köszönet és hála dr. Juhász Erikának, szakmafejlesztési igazgató Asszonynak, hogy sok teendője mellett ötletemet felkarolta, sőt a kéziratból – Gyöngyvér utolsó szellemi alkotásából – nagy munkával egy kiváló tanulmányt készített, és így ezzel is emlékezhetünk Rá!

Ahogy az e-mailemben búcsúztam, úgy most is hadd búcsúzzam Tőle Juhász Gyula csodálatos versével! Szeretettel őrizzük emlékét!

Juhász Gyula: Consolatio

Nem múlnak ők el, kik szívünkben élnek,
Hiába szállnak árnyak, álmok, évek.
Ők itt maradnak bennünk csöndesen még,
Hiszen hazánk nekünk a végtelenség.

Emlékük, mint a lámpafény az estben,
Kitündököl és ragyog egyre szebben
És melegít, mint kandalló a télen,
Derűs szelíden és örök fehéren.

Szemünkben tükrözik tekintetük még
S a boldog órák drága, tiszta üdvét
Fölissza lelkünk, mint virág a napfényt
És élnek ők tovább, szűz gondolatként.

Önéletrajz - Fehér Gyöngyvér „saját tollából”

Fehér Gyöngyvér Rozália vagyok, 1966-ban születtem Győrött. Itt végeztem művelődésszervezőként, illetve idegenvezetőként az NYME Apáczai Csere János Karán, jelenleg (írta 2020-ban – a szerk.) a Széchenyi István Egyetem kulturális mediáció mesterszakának hallgatója vagyok. 2017 januárja óta az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. Kommunikációs Igazgatóságán dolgozom kommunikációs referensként. Több cikkem jelent meg a győri Nyugati Hírlapban, illetve a Művelődési Intézet SZÍN Közösségi Művelődés című folyóiratában. Évekig önkéntes munkát végeztem a Szépművészeti Múzeumban, ahol angol nyelvű önkéntes tárlatvezetői tanfolyamot végeztem, illetve a Magyar Nők Szövetségében, ahol az én feladatom volt a nemzetközi kapcsolatépítés, illetve részt vettem konferenciák és rendezvények szervezésében. Emellett már régóta foglalkoztat a szakmafejlesztés, az oktatás kérdése, ezért is nagyon örültem, hogy lehetőségem adódott egy olyan kutatásba bekapcsolódni, ami a szakirányú továbbképzési lehetőségeket is vizsgálja, mégpedig nemzetközi kitekintésben.

Győri kulturális mediáció mesterszakosok egy csoportja tanulmányi úton

(Fehér Gyöngyvér Rozália balról a harmadik, témavezetője, dr. Lanczendorfer Zsuzsanna jobbról az első a képen.)

[1] A szerzőnek a kulturális mediáció mesterszakos, szomorú halálesete miatt már le nem zárt szakdolgozata alapján posztumusz szerkesztette Juhász Erika, Fekete Rita és Lanczendorfer Zsuzsanna.
